

Yttrande över Myndigheten för delaktighets uppföljningsmodell för levnadsvillkor samt effekter av strategins genomförande

Folkbildningsrådet är genom vårt myndighetsuppdrag en av de myndigheter som omfattas av regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–31. Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på Myndigheten för delaktighets (MFD) remiss med förslag på uppföljningsmodell för levnadsvillkor samt effekter av strategin.

MFD efterfrågar återkoppling kring frågorna om modellen saknar statistik som är relevant för uppföljningen av levnadsvillkoren inom vårt samhällsområde eller för uppföljningen av myndigheternas (inklusive Folkbildningsrådets) arbete med de fyra inriktningarna samt om det pågår statistikutveckling inom Folkbildningsrådet som vore bra för MFD att känna till. Dessutom finns möjlighet att lämna övriga synpunkter på förslaget.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för strategins genomförande och uppföljning inom ramen för vårt sektorsansvar för folkbildningen.

Folkbildningsrådets synpunkter

Studieförbund och folkhögskolor erbjuder sammantaget deltagare med funktionsnedsättning breda möjligheter till studier. Deltagarna får förutsättningar att utveckla sina kompetenser och intressen och att stärka sitt förenings- och samhällsengagemang. Verksamheterna skapar ett

sammanhang för en meningsfull fritid, gemenskap och för personlig utveckling.

Sammantaget har folkbildningen därmed betydelse för det funktionshinderspolitiska målet om jämlika villkor och full delaktighet på flera samhällsområden. Framför allt inom det särskilt prioriterade området utbildning och livslångt lärande men också inom arbete och försörjning, kultur och fritid samt demokrati.

Folkbildningens betydelse för arbete och försörjning samt kultur finns närmare beskrivet i Folkbildningsrådets yttrande över SOU 2019:23, Styrkraft i funktionshinderspolitiken (se bilaga). Folkbildningen bidrar dessutom till demokratin genom att inkludera många olika människor, stärka föreningslivet och det medborgerliga engagemanget, bidra med mötesplatser och ge förutsättningar för demokratiska och bildande samtal samt ge verktyg för att hantera och kritisk granska information och medier. Därför har vi valt att beakta även dessa samhällsområden i vårt svar.

I det följande vill vi visa på vilka möjligheter som Folkbildningsrådets uppföljningssystem ger idag och vad vi ser som utvecklingsmöjligheter. Det handlar både om att visa på personer med funktionsnedsättnings villkor och delaktighet inom folkbildningen och på de effekter för målgruppens livsvillkor som folkbildningen kan bidra till. Dessutom beskriver vi hur Folkbildningsrådets arbete inom ramen för strategin kan följas upp.

Förutsättningar att följa upp folkhögskolans verksamhet

Folkhögskolan är en del av det svenska utbildningssystemet. Deltagandet är frivilligt och folkhögskolorna har stor frihet att utforma verksamheten tillsammans med deltagarna. Samtidigt är allmän kurs ett komplement till Komvux och ger behörighet till vidare studier på yrkeshögskola eller högskola/universitet. Därutöver kan särskilda kurser ge intyg om eftergymnasiala utbildningar eller om särskild behörighet till högre studier. Dessutom anordnar folkhögskolan kortkurser och kulturprogram, ofta i samverkan med andra organisationer.

Av Folkbildningsrådets uppföljning av verksamheterna år 2022 framgår att i folkhögskolornas allmänna kurser hade 35 procent av deltagarna någon form av funktionsnedsättning, vilket är en ganska konstant andel över tid. Andelen var högre på gymnasienivå (42 %) än på grundskolenivå (20 %). På särskild

kurs har andelen de senaste åren konstant varit 13 procent. På de estetiska inriktningarna var andelen något högre, 15 procent år 2022. Andelen kvinnor i gruppen har över tid ökat något till 55 procent år 2022. Andelarna här bygger på individstatistik och avser andel av de unika personer som deltagit i folkhögskolans verksamhet.

Om variabeln deltagare med funktionsnedsättning

År 2019 fick SCB förutsättningar att behandla känsliga personuppgifter om deltagare i folkhögskolan, som handlar om förekomst av och typ av funktionsnedsättning. Innan dess samlades statistiken på grupp-nivå. Detta har möjliggjort en mera omfattande uppföljning av målgruppen. Deltagarstatistiken för folkhögskola samlar bland annat deltagares kurstyp, kursinriktning, studieomfattning, utbildningsnivå, region, kön och ålder som i kombination med förekomst av funktionsnedsättning gör det möjligt att följa upp målgruppens kursdeltagande men också behörighet till högre studier eller intyg om genomförd yrkesutbildning. Dessutom möjliggör dessa individuppgifter registermatchning hos SCB mot uppgifter om utbildningsbakgrund, sysselsättning och livssituation, vilket ger tillgång till en omfattande bild om deltagarens livssituation *innan* studier på folkhögskolan, vilken utbildning deltagaren studerar på folkhögskolan och hur livssituationen ser ut *efter* studierna på folkhögskolan.

Det har på folkhögskolorna initialt funnits invändningar mot den här insamlingen av uppgifter om individers funktionsnedsättning av integritetsskäl. I dagsläget är det två folkhögskolor som valt att inte rapportera in individuppgifter om funktionsnedsättning för sina deltagare.

Det finns utmaningar med kvaliteten på variabeln funktionsnedsättning. I de fall som deltagarna inte har eller uppger någon medicinsk diagnos är det skolan som identifierar om deltagaren har särskilda behov för att klara av sina folkhögskolestudier. Dock ska registreringen göras i samförstånd med deltagaren. Dessutom rapporteras i dagsläget endast en (1) funktionsnedsättning, vilket är den som bedöms ha störst påverkan på studierna, även i de fall som deltagaren har multipla funktionsnedsättningar. Under studietiden kan den angivna funktionsnedsättningen dock ändras på grund av nya bedömningar av svårigheter. Felkällor kan alltså vara att:

- skolan vill inte alls registrera att någon har en funktionsnedsättning

- deltagaren vill inte vara öppen med sin funktionsnedsättning för skolan eller vill inte att någon funktionsnedsättning registreras till SCB
- det finns flera funktionsnedsättningar som samverkar och påverkar studierna och som kräver anpassning, men det är endast en som i dagsläget kan rapporteras till SCB.

Ifråga om deltagande i de arbetsmarknadspolitiska insatserna med Studiemotiverande folkhögskolekurs, SMF, samt Etableringskurs på folkhögskola kommer uppgifterna från Arbetsförmedlingens egen registrering. En sådan registrering görs dock inte alls för deltagare på etableringskursen och uppgifterna för SMF bedöms vara av låg kvalitet och mycket osäkra i dagsläget. Här behövs ett utvecklingsarbete i samverkan med Arbetsförmedlingen.

FSO:s deltagarundersökning

Folkhögskolornas serviceorganisation, FSO, genomför sedan något år tillbaka en omfattande deltagarundersökning med deltagare på folkhögskola som speglar flera aspekter av att delta på folkhögskola. Den är utarbetad i samarbete med forskare och kommer att genomföras årligen. Svaren bryts på flera olika bakgrundsfaktorer där förekomst av funktionsnedsättning är en. Frågan som ställs är: Har du någon funktionsnedsättning (exempelvis dyslexi, hörselnedsättning, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller psykisk funktionsnedsättning), med svaren ja-nej-vill ej ange.

Möjliga nyckeltal eller indikatorer för uppföljningen av funktionshinderspolitikens genomförande, folkhögskola

Samtliga uppgifter syftar till att kunna följas upp över tid. I samtliga fall där det är möjligt ska uppgifterna redovisas totalt och för respektive kvinnor och män.

GENERELLT:

- Antal deltagare med funktionsnedsättning i folkhögskolan fördelat på typ av funktionsnedsättning.
- Ett utvecklingsområde är att vi tittar på att kunna lägga till möjligheten att ange att deltagaren har multipla

funktionsnedsättning, vid sidan av den funktionsnedsättning som bedöms ha störst påverkan på studierna. Detta ger en bättre bild av deltagarnas och verksamheternas förutsättningar.

UTBILDNING OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE:

- Antal/andel deltagare med funktionsnedsättning på allmän kurs.
- Andel/antal deltagare med funktionsnedsättning på särskild kurs.
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning på folkhögskola som blir behöriga till högskola/yrkeshögskola/får intyg jämfört med andel av övriga deltagare.
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som avbryter studier jämfört med andel av övriga deltagare på allmän respektive särskild kurs.
- SCB: Andel av deltagare med funktionsnedsättning som påbörjade eftergymnasiala studier inom 3 år, jämfört med övriga deltagare.
- SCB: Andel av deltagare med funktionsnedsättning som påbörjade studier på yrkeshögskola eller högskola/universitet inom 3 år, jämfört med övriga deltagare.
- Antal kurser som har minst 50 procent deltagare med funktionsnedsättning, samt antal skolor som har minst en sådan kurs.
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som genom sin tid på folkhögskola anger att de har ökat sina möjligheter att studera vidare, jämfört med övriga deltagare. (Frågan ställs i FSO:s folkhögskoledeltagarundersökning.)
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som genom sin tid på folkhögskola anger att de har fått inspiration att gå vidare till högre studier, jämfört med övriga deltagare. (Frågan ställs i FSO:s folkhögskoledeltagarundersökning.)

ARBETE OCH FÖRSÖRJNING:

- SCB: Andel av deltagare med funktionsnedsättning som påbörjade studier på *yrkeshögskola* inom 3 år, jämfört med övriga deltagare.

- SCB: Andel personer med funktionsnedsättning som hamnar helt eller delvis utanför både arbete och studier ett år efter behörighet jämfört med övriga deltagare.
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som genom sin tid på folkhögskola anger att de har ökat sina möjligheter på arbetsmarknaden jämfört med övriga deltagare. (Frågan ställs i FSO:s folkhögskoledeltagarundersökning.)

KULTUR OCH FRITID:

- Andel deltagare med funktionsnedsättning på särskild kurs med estetisk inriktning.

DEMOKRATI:

- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som genom sin tid på folkhögskolan anger att de har blivit mera intresserade av att arbeta för förändring i samhället, jämfört med övriga. (Frågan ställs i FSO:s folkhögskoledeltagarundersökning.)
- Andel av deltagare med funktionsnedsättning som genom sin tid på folkhögskolan anger att de fått möjlighet att vara med och påverka saker som rör hela skolan, jämfört med övriga deltagare. (Frågan ställs i FSO:s folkhögskoledeltagarundersökning.)

Förutsättningar att följa upp studieförbundens verksamhet

Deltagande i studieförbundens verksamheter skiljer sig från folkhögskolans verksamhet. Verksamheterna genomförs främst i form av studiecirkel och kulturprogram och bedrivs därmed inte på heltid. Därför är det ifråga om förutsättningar för uppföljning och statistik mer lämpligt att jämföra med olika verksamheter inom kultur- och fritidssektorn.

Uppgifter om deltagare med funktionsnedsättning har hittills hämtats in baserat på gruppstatistik, som utgår från sammansättningen av deltagare i studieförbundens enskilda arrangemang. Studieförbundet gör en bedömning om målgruppen för varje arrangemang. Om mer än hälften av deltagarna bedöms ha en funktionsnedsättning, registreras samtliga deltagare som deltagare med funktionsnedsättning och tvärtom om mindre än hälften av deltagarna bedöms ha en sådan. Statistiken bygger alltså till skillnad från folkhögskolans statistik inte på individuppgifter. Till exempel räknas en

enskild individ flera gånger om hen deltagit i fler än ett arrangemang under året. På detta sätt har vi till exempel rapporterat att 4 procent av deltagarna i studiecirklar var registrerade som deltagare med funktionsnedsättning år 2022. Det är en nivå som har varit konstant sedan pandemin bröt ut, medan andelen var något högre, 6 procent, år 2019. Dock är denna typ av uppgiftsinhämtning mycket osäker och ska användas med stor försiktighet. Utöver att siffrorna inte fångar det unika antalet deltagare, så saknas en enhetlighet i hur bedömningar görs av vilka deltagare som har funktionsnedsättningar. Uppgiften kan ge en indikation om utvecklingen över tid men är i övrigt inte rättvisande ifråga om antalet deltagare med funktionsnedsättning. Det som synliggörs är sannolikt en stor del av de arrangemang som genomförts i samverkan med funktionshindervisorganisationer, medan deltagare i övrigt utbud inte fångas in.

Deltagande på individnivå har dock till viss del fångats genom att verksamhet markerats som underlag för ansökan om tillgänglighetsbidrag. Det har dock endast gjorts när deltagandet inneburit särskilda pedagogiska kostnader för studieförbundet.

Nytt statsbidragssystem med kvalitet i fokus

År 2024 inför Folkbildningsrådet ett nytt fördelningssystem för statsbidraget till studieförbunden. Det innebär ett skifte från att fördela utifrån volym till kvalitet, där studieförbunden gör åtaganden och sätter upp mål samt bedöms utifrån fem verksamhetskvaliteter som alla ska uppfyllas, varav ett är *tillgänglighet*. Det innebär en uppvärdering av det området och en skärpning av kraven på studieförbunden när det gäller verksamhet som inkluderar eller särskilt riktar sig mot personer med funktionsnedsättning. I samband med denna förändring tas det särskilda tillgänglighetsbidraget bort i nuvarande form.

Folkbildningsrådet håller nu på att arbeta fram indikatorer för uppföljning av verksamhetskvaliteter samt bedömning av studieförbunden, vilken i sin tur kommer att ingå i bedömningsunderlaget för fördelning av kommande statsbidrag. Bland indikatorerna för verksamhetens kvaliteter ingår sådana som mera fokuserar på den genomförda verksamheten och dess kvalitet:

Indikator 1: *Funktionsnedsattas möjlighet till deltagande*. Indikatorn är under utveckling men avser att genom deltagarenkäter låta deltagarna skatta i vilken grad de uppfattar verksamheten som tillgänglig.

Indikator 2: *Arrangemang riktade till målgrupp med funktionsnedsättning*. Det handlar om att identifiera arrangemang som planerats för och riktats mot målgruppen, egna eller i samverkan med funktionshinders- eller andra organisationer. Antalet genomförda sådana arrangemang kan följas upp årligen.

Vår bedömning är att detta kommer att ge studieförbunden ett starkare incitament att arbeta aktivt med att utveckla och erbjuda verksamheter för deltagare med funktionsnedsättning. Även fortsättningsvis kommer det inte däremot inte att vara görbart att registrera deltagares funktionsnedsättning på individnivå i studieförbundens verksamhet.

Utvärdering av verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning

En central del av den nya modellen för fördelning och uppföljning är fördjupade verksamhetsnära *utvärderingar*. En av de första utvärderingarna som genomförs från och med 2024 kommer att fokusera på tillgänglighet och verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning. Den kommer att bidra till ökad kunskap om målgruppens deltagande och förutsättningar och om studieförbundens insatser för inkludering, tillgänglighet och anpassning samt ligga till grund för utveckling av befintliga och eventuella nya indikatorer som är relevanta också för funktionshinderspolitiken.

Ett område som är angeläget att studera närmare är incitament för och möjlighet att följa upp studieförbundens arbete med universell utformning samt deltagande i arrangemang som inte är särskilt riktade till målgrupper med funktionsnedsättning eller med deltagare som inte är medlemmar i funktionshindersorganisationer.

Cirkeldeltagarpanel

Redan idag har Folkbildningsrådet tillgång till en *cirkeldeltagarpanel* som undersökningsföretaget Novus skapar och förvaltar. Rekryteringen bygger på en förfrågan till en mycket stor mängd personer som hämtas från studieförbundens registrerade studiecirkeldeltagare. Antalet respondenter viktas mot samtliga registrerade deltagare ifråga om kön och ålder samt studieförbundens storlek. Respondenterna svarar på bakgrundsfrågor om

utbildning, bakgrund och förekomst av funktionsnedsättning (Har du någon fysisk, psykisk, neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsnedsättning? Ja – nej – vill inte svara). Det är möjligt att göra jämförelser mellan olika deltagargrupper i samma undersökning men resultatet mellan åren ska hanteras med försiktighet då svaren påverkas av panelens sammansättning - i synnerhet när det gäller mindre delgrupper såsom deltagare med funktionsnedsättning. Dock kan enkätundersökningarna bidra till en bättre förståelse av deltagarnas förutsättningar och den upplevda betydelsen av att delta i en studiecirkel.

Skillnaden mellan dagens cirkeldeltagarpanel och ovan nämnda deltagarenkäter som datakälla för vissa indikatorer, är att de senare kommer att göras i samverkan med studieförbunden, nå fler deltagare i målgruppen och vara möjliga att bryta ner per studieförbund.

Möjliga nyckeltal eller indikatorer för uppföljningen av funktionshinderspolitikens genomförande, studieförbund

I samtliga fall där det är möjligt ska uppgifterna redovisas totalt och för respektive kvinnor och män.

1. Levnadsvillkor

UTBILDNING OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE:

- Antal/andel arrangemang med studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet som riktats mot målgrupper med funktionsnedsättning. (Kan komma att följas upp när det nya uppföljningssystemet är på plats.)
- I vilken mån cirkeldeltagare med funktionsnedsättning anger att verksamheten som de deltagit i varit tillgänglig. (Kan komma att följas upp när det nya uppföljningssystemet är på plats. En liknande fråga testas just nu i Rivkraft och kan också ställas till Folkbildningsrådets cirkeldeltagarpanel i avvaktan på det nya systemet.)
- Andelen cirkeldeltagare med funktionsnedsättning som är nöjd med sitt deltagande jämfört med andelen bland övriga deltagare. (Frågan ställs till Folkbildningsrådets cirkeldeltagarpanel.)

ARBETE OCH FÖRSÖRJNING:

- Andelen cirkeldeltagare med funktionsnedsättning som anger att deltagandet i studiecirkeln har bidragit till att de fått jobb jämfört med andelen bland övriga deltagare. (Frågan ställs till Folkbildningsrådets cirkeldeltagarpanel).

KULTUR OCH FRITID:

- Antal/andel arrangemang med studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet med estetisk ämnesinriktning som riktats mot målgrupper med funktionsnedsättning. (Kan komma att följas upp när det nya uppföljningssystemet är på plats.)
- Antal/andel genomförda kulturprogram som riktats mot målgrupper med funktionsnedsättning. (Kan komma att följas upp när det nya uppföljningssystemet är på plats.)

DEMOKRATI:

- Andelen cirkeldeltagare med funktionsnedsättning som anger att de känner att de kan påverka utvecklingen i Sverige, i sin kommun eller i sitt bostadsområde jämfört med övriga deltagare. (Frågan ställs till Folkbildningsrådets cirkeldeltagarpanel.)

Folkbildningsrådets arbete med strategin

Folkbildningsrådet är en ideell organisation med ett myndighetsuppdrag och därmed omfattas vår verksamhet av statens insatser inom ramen för strategin. Därför föreslår vi att Folkbildningsrådet fortsättningsvis också besvarar den enkät som Myndigheten för delaktighet använder för att följa upp myndigheternas arbete med att genomföra strategin.

Utöver detta skulle det vara värdefullt att följa upp användningen av de medel som används för att stärka verksamheter med deltagare med funktionsnedsättning. Ökar eller minskar användningen? Vad används medlen för av folkhögskolor och studieförbund? Vad ger de för resultat?

- Folkbildningsrådet fördelar ett så kallat *förstärkningsbidrag* till folkhögskolor för att förstärka bemanningen i verksamheter där personer med funktionsnedsättning deltar. Vi ser nu över detta bidrag som troligen kommer att göras om men det kommer att gå att

följa till exempel antal sökande skolor och de belopp som beviljas folkhögskolorna.

- SPSM fördelar ett *särskilt utbildningsstöd* till folkhögskolor för merkostnader för stöd till deltagare med funktionsnedsättning samt för kompetensutveckling. Det ligger inom SPSM:s ansvarsområde men de båda stöden behöver beaktas sammantaget i bedömningen av förutsättningarna för jämlika villkor och delaktighet på folkhögskola.
- I det nya *statsbidragssystemet till studieförbunden* från 2024 kommer det inte att finnas något särskilt stöd för tillgänglighetsarbete. Folkbildningsrådet kommer att göra bedömningar av studieförbundens insatser i förhållande till åtaganden och verksamhetskvaliteterna, varav tillgänglighet är en, vilket kommer att påverka bidragets fördelning.

För Folkbildningsrådet



Maria Graner
Generalsekreterare